

## “Muhafazakârlık”

Selcen Kök\*

Muhafazakarlık... “statükoculuktur, “geçmişe özlemdir”, “karşı-devrimciliktir”, “devrim karşıtlığıdır”, “gelenekçiliktir”, “dindarlıktır”, “an-ne babaların çocuklarının kendi bildiği değerlere göre yetişmelerini istedikleri bir zihin durumudur”, “durumcudur”, “duruma göre durumdan pay çıkaran pragmatik bir ideolojidir”, “hatta ideoloji bile değildir”, “plansız programsız bir şeydir”, “öyle bir şeydir ki durur”, “kendine tarihten bir yer seçer ve durur”, “git-mek isterse de gittiği yer ileri değildir, hep geriye geriyedir”, “gericidir”...

Ve çekiç kırılır...

Heidegger ancak bir şeyler yanlış gittiğinde doğru ve uygun fikre daha yakından bakmaya başladığımızı, ancak çekiç kırıldığında ve telâşla onun yerine koyacak bir şey aradığımızda çekicinin “öz”ü hakkında, bir nesnenin çekiç olabilmek için sahip olması gereken özellikler hakkında sorular sormaya başladığımızı söylerken belki de böyle bir duruma işaret ediyordu. Muhafazakarlığın yukarıda sayılan ve sayılamayan onlarca doğru-yanlış-indirgemeci tanım ve açıklamasıyla, önüne arkasına takıp takıştırılan önek ve sonekleriyle karşımıza çıkan karmakarışık

tablo, çekicinin kırıldığı an. Ve işte bu an, muhafazakarlığın aslında ne olduğu ve ne olmadığıyla ilgili sorgulamanın başladığı an...

Bekir Berat Özipek’in “Muhafazakarlık” adlı kitabı böyle bir toz duman içinde bu soruya cevap arayan ciddî bir çalışma olarak yayın hayatına girdi. Siyaset Bilimi alanında doktora tezi olarak ortaya çıkan kitap, titiz bir akademik çalışmanın ürünü. Kitabın başında Mustafa Erdoğan’ın takdim yazısında da özellikle belirttiği gibi, Türkçe siyaset teorisi çalışmalarında nadir rastlanan bir metodik tercihle Özipek, muhafazakar sosyal-siyasal teoriyi besleyen kaynakları epistemolojik temellerine dayanarak analiz ediyor. Bu tercih de daha başından bize, araştırma nesnesinin popüler algılamadan farklı şekilde ortaya çıkacağına işaretlerini veriyor. Bir inanç biçimini ya da bir ideolojiyi ne ise o yapanın onun ontolojik ve epistemolojik olarak nasıl kurulduğu kabulünden öte, çalışma boyunca muhafazakarlığın temel kaygıları ortaya konduğunda böyle bir tercihin önemi daha da anlam kazanıyor. Özipek’in muhafazakarlığın özüne dair yazdıkları bunu açıkça ortaya koymakta: “Ontolojik bakımdan insanın sınırlı bir varlık olduğunu, onun akıl kapasitesinin evreni ve insanlığı anlaya-

\* Ankara Üniversitesi SBF Doktora Öğrencisi.

mayacağı, insanın kendi aklını kullanarak bunu başarabileceğine ilişkin Aydınlanma iyimserliğinin tersine aklın, bu kurum ve değerlerin yardımından bağımsız kaldığında gerçek bilgiye ulaşamayacağını öngörür. Yeni ve eski, klâsik veya modern, gelenekselci veya liberteryen tüm muhafazakarlıkların özünde bu temel önkabul vardır.” (Özipek, s.10). Bu temel önkabulün üzerinde yükselen toplum ve siyasete dair düşünme biçimi bize tam olarak muhafazakar çerçeveyi veriyor: “Hiçbir zaman mükemmelleşemeyecek olan insanın ve sınırlı erişim kapasitesiyle onun aklının, toplumun tâbi olduğu yasaları bulmak ve dolayısıyla tarihten, dinden, gelenekten ve tecrübeden bağımsız olarak ideal bir toplumu oluşturmak için yeterli olmadığını, tersine insanın gerçek anlamını gelenek, aile ve örgütlü din gibi toplumsal kurumların içinde bulduğunu kabul etmeyi ifade eder.(...) Epistemolojik bakımdan akıl, tarihin ve toplumun yasalarını keşfedebilecek ve onun tâbi olması gereken yasaları vazedebilecek veya ideal bir dünyayı kurma projesinin gerektirdiği tam bilgiye ulaşabilecek bir gücü ifade etmediğine göre siyaset, varolanı rasyonalist bir proje doğrultusunda total bir biçimde dönüştürmeyi öngören yaklaşımları hiçbir zaman onaylamayan ikincil bir etkinlik alanını ifade edecektir.” (Özipek, s.11).

Akıl, toplum ve siyaset anlayışlarının birbirinden bağımsız okunamadığı ve birbirini besleyen kategoriler olarak ortaya konduğu çalışma, muhafazakarlığın pratik görünümüne bakarak onun tutarlı olmayan bir ideoloji olduğu iddialarına karşı da güçlü bir cevap niteliğinde. Özipek’in çalışma boyunca izini sürdüğü birey, toplum, din, siyaset, özgürlük, demokrasi, düzen ve otorite gibi sosyal ve siyasal teorinin temel kategorileri ve aydınlanmacı akılcılık ile onun yıkıcı etkisi karşısında yaratılan düşünce biçimleri arasındaki gerilimli ilişkiyi okurken, muhafaza-

karlığın holistik bakışından doğan tutarlılık her seferinde kendini daha açık ortaya koyuyor. Buna göre tarih, devrim karşıtlığı, gelenek, önyargı kavramları bu bütünün birer parçası olarak karşımıza çıkıyor. Muhafazakarlık, çalışmada analiz edildiği hâliyle okunduğunda, onun dünden bugüne akan kesintisiz bir süreç olarak tarih anlayışı ve “yek-pare, geniş bir anın parçalanmaz akışında” tanımlanan zaman algısının, 18. yüzyılın bereketli rahminden kanla doğan, tarihi kesintiye uğratan devrim momentiyile çakışmasının zaten mümkün olamayacağı görülüyor.

Muhafazakar düşüncenin değişim karşısındaki temkinli ve eleştirel yaklaşımı devrimle ilişkisi bağlamında aynı holistik çerçevede anlaşılacaktır: “Muhafazakarlığın değişime ilişkin (bu ihtiyatlı) tutumunun kökleri derindedir. Felsefî anlamda Aydınlanma aklının muhafazakarların el üstünde tuttukları geleneksel kurum ve değerleri aşındırması, nostaljik geçmişin sıcaklığının gi-derek yerini soğuk bir dünyaya bırakması, değişimin sonuçlarından duyulan kaygıların doğurduğu güvensizlik duygusu... Bütün bunlara bir de 1789’daki gibi devrimci kopuşların yaşattığı acılar eklendiğinde, muhafazakarlığın değişime ilişkin tutumlarını anlamak mümkündür.” (Özipek, s.90). Buna göre değişim reddedilmez, ancak tedricî ve kendiliğinden bir süreçle gerçekleşmesi tercih edilir. Bu kendiliğindenlik iddiası, muhafazakarlığın siyasetin toplumu şekillendirici, tektipleştirici projeler sunma eğilimlerine karşı getirdiği eleştirilerle, toplumun uyumlu bir organizma şeklinde tahayyül edilmesiyle ya da toplumların kendi kültürel yaşam alanları içinde algılanması gerektiği düşünceleriyle de uyum içindedir. Ona göre toplumu bir arada tutmasından, bireylerin gerek kendileriyle gerekse toplumsal yapılarla çatışmalarını engellemesinden dolayı

muhafaza edilmesi gereken temel yapıların korunması, değişecek parçaların bu yapıya uyacak biçimde yeniden üretilmesi esastır (Özipek, s.93-94).

Değişim pratiğinin kaçınılmaz olarak önümüze çıkardığı, bireyin toplumun ürettiği kurumlarla, devletle ilişkisi, piyasa-üretim ilişkileri, düzen ve otorite ile özgürlük problemleri yine aydınlanmacı rasyonalizm karşısında muhafazakarlığın sunduğu akıl, toplum, siyaset kavrayışları üzerinden analiz edilmekte. Özgürlük ve otoriteyi yasa ve normlara bağlayan, devleti sınırlı bir etkinlik alanında, “sivil birlik” alanına müdahale edemeyecek biçimde konumlandıran muhafazakar ideolojinin liberalizmle, postmodernist söylemlerle zaman zaman çakışan, zaman zaman çatışan iddialarıyla girdiği aşk-nefret ilişkisinin de tahlil edildiği çalışmada, okuyucunun kitabın başından beri sorduğu “peki ya neo-muhafazakarlık?” sorusuna da cevap veriliyor. Böylece yazarın neo-muhafazakar yükselişe getirdiği eleştirilerden aynı zamanda onun “duruş”unu okumak da mümkün oluyor.

“Tanrı öldü. Tanrı ölü duruyor. Hem onu biz öldürdük. Şimdi biz, katiller katili, nasıl avutalım kendimizi? Dünyanın şimdiye dek edindikleri arasında en kutlu, en güçlü olanı can verdi bıçaklarımızın altında” diyen Nietzsche’nin gördüğü çağ bu çağ. Kutsal olanın içinin boşaltılıp “anlamı olmadan yürürlükte olan” bir “şey” hâline getirildiği bir çağ. Muhafazakar düşüncenin piri olarak, “ülkesinin Hindistan halkının geleneklerine ve kültürel değerlerine verdiği tahribatı eleştirirken İngiltere’nin Hint halkına Tatar istilasından daha fazla zarar verdiğini” söyleyen Burke (s.148) nasıl ki (muhafazakar bir yazar Carlin’e göre) Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan bombayla ikiyüzbin insanın öldürülmesine razı olamazdıysa (Özipek, s.131), aynı akıl yürütmeye neo-muhafazakarların

özgürlük ve demokrasi götürme iddiasıyla işgal ettikleri Irak topraklarında suçlu olma potansiyeli taşıyan Iraklı mahkûmlara işkence edilmesine de razı olamazdı herhâlde.

Tam da bu hassasiyetle Özipek, kendini var eden patikalardan uzağa savrulan muhafazakar düşünce için yeni bir tanımlama yapmanın gerekliliğine inanmaktadır: “20.yy. boyunca önce faşizme, ardından komünizme karşı liberal demokrasiyi veya -olumsuzlayıcı bir kavramla- statükoyu savunan muhafazakarlık üzerine yeniden düşünmek, statüko ve radikalizm gibi kavramları yeniden tanımlamak gereklidir. Geniş anlamda statükoyu bütün bir Aydınlanma dünyası olarak alırsak, muhafazakarlığın statükoculuğunun son derece tartışılır hâle geldiğini söyleyebiliriz. Bu çerçevede liberal veya sosyalist radikaller mevcut siyasî koşullardan ne kadar şikâyet ederlerse etsinler Aydınlanma’nın çocuklarıdır ve muhafazakarlar “statüko”yu ne kadar savunurlarsa savunurlar, siyasî olanın da içinde yer aldığı bütün bir “modern zamanlar”ın muhalifleridir.” (Özipek, s.202). Ve yine aynı hassasiyetle yazar, çıkış için mümkün olan yol olarak muhafazakarlığın özsel eleştirel araçlarını gösterir: “Bütün bir modern çağa ve onun egemen felsefesine karşı taşıdığı şüphe ve inançsızlık tohumlarıyla, muhafazakarlığın, -kurucu akla, toplum projelerine ve siyasetin belirleyiciliğine karşı soğuk ve ölçülü olsa bile- yeni ve daha insanî bir dünyanın kurulabilmesi için zorunlu olan eleştirel bir felsefi perspektifin ve statükoyu aşmamızı sağlayacak “radikal” bir hareketin kendisinden yola çıkılarak oluşturulmasına imkân veren bir zemini temsil ettiği söylenebilir. (...) Bu anlamda ona yeni bir radikaliz-min temsilcisi veya en azından böyle bir hareketin kurucu unsurlarından birisi olarak bakmak yanlış olmayacaktır.” (Özipek, s.203).

Sonuçta her ne kadar klâsik muhafazakarlığın bir telosu olmadığı söylense de, Özipek'in taşıdığı insanî ve entelektüel sorum-

luluğun bir sonucu olarak kitabının bir telosu var...